

Nr. 132- 19. årgang
November 2021

Strandgårdsbladet

**SOLGT
ELLER
GRATIS***

Går du med **tanker** om at **sælge dit sommerhus?**

**FÅ EN GRATIS
SALGSVURDERING**

Vælg home HOLBÆK
Kontakt os allerede i dag på tlf. 59 43 59 59.

*Hvis det ikke lykkes os at sælge din bolig, så betaler du kun for tilstandsrapport, el-installationsrapport og energimærke.

HOLBÆK
v/ Michael H. Jørgensen a/s
Løbek 13
4300 Holbæk
holbaek@home.dk
Tlf. 59435959
Ejendomsagenter for Danske Bank koncernen

home
Kom godt hjem

Bestyrelsen orienterer

Overkørsler

Overkørsler er det fine navn for overgangen mellem en vejs asfalt til en sidevej. Ordet kom i flittig brug, da vi fik den flotte nye asfalt ude på Bjergskovvej, som desværre efterlod en generende høj kant ind til Strandgården, specielt på Øst. Efter henvendelse fra flere beboere tog en repræsentant for bestyrelsen fat i kommunens tekniske afdeling om problemet. Det resulterede i, at kommunen fik entreprenøren til at rykke kortvarigt ud igen og lave nogle meget bedre overkørsler ind til Strandgården.

Nabohjælp

Der er kun tilmeldt omkring 15 husstande til Nabohjælp i dag. Det er for lidt, synes bestyrelsen, for hvis vi bliver mange flere, kan vi gøre det mere visuelt ude i området med skiltning, så eventuelle ubudne gæster måske ikke synes det er så attraktivt at bryde ind lige her.

Det er nemt at tilmelde sig Nabohjælp, og det koster ikke noget, så bestyrelsen opfordrer alle husejere i vores område til at gå med. Hvis vi bliver tilstrækkeligt mange, vil bestyrelsen se på at finansiere skiltningen i området.

Asfaltf

Vi har hidtil haft et eksternt firma til at lappe huller i sidevejene, men både selve asfalten og arbejdet med at lægge det er blevet temmelig dyrt. I stedet vil vores meget aktive vicevært *Steen* overtage arbejdet med at køre knust asfalt ud i hullerne og stampe det. Tak til *Steen* for at påtage sig opgaven.

Julehilsen

Bestyrelsen benytter lejligheden til at ønske alle beboerne i Strandgården - de faste såvel som sommerhusgæsterne - en rigtig god jul og et godt nytår.

Den delvis udgravede asfaltbunke i telefongrundens vildnis.

Vi har fået en ny indflytter i Strandgården

”Siden slutningen af oktober har vi haft besøg af en sæl, som næsten hver formiddag tilbringer et par timer på en sten i fjorden udfor Strandgården Øst 55. - Den ser ud til at være glad for sin sten, og lader sig ikke påvirke af folk, der passerer forbi inde på land.” Sådan fortæller Torben Jessen, Ø 62, der også har taget det smukke foto af indflytteren – en solrig stund 22. november.

Der må være tale om et ungt eksemplar af en *spættet sæl*. Der er ikke sjældent sæler i Isefjorden, og de kommer nok fra reservatet *Hesselø*, der ligger et stykke nord for indsejlingen til fjorden. Arten er den eneste, der yngler i Danmark nu om stunder, men er langt mere fåtallig end for hundrede år siden – for slet ikke at tale om de gode gamle, og det vil her sige meget gamle dage. Det er næppe for ingenting, at vores ø tilbage i vikingetiden blev kaldt for *Sillende* (892-99, en oldengelsk rejsebeskrivelse). Senere kaldet *Selund* ca. 950 (oldislandsk), *Selon* på latin 1012-1018, *Selant*, igen latin 1075 og på middelalderdansk *Sialand* (1231). Stednavneforskerne er ikke i tvivl om, at navnet betyder *Øen med Sælerne* eller ”*Sælernes Ø*”, om man vil. Den poetiske form *Sjølund* er langt senere og synes sammensat af sø og lund (skov).

Og ellers: Ordenen sæler *Pinnipedia*, familien ægte sæler *Phocidae*, – spættet sæl *Phoca vitulina*

- måske er det en sen badegæst? (PB)

Julehilsen fra Redaktionen

Alle læsere og annoncører ønskes en rigtig god jul og et godt nytår

Disse muntre dansenisser, måske fra en nisse-udgave af "Vild med Dans", skyldes tegneren og maleren Nisse-Møller, der egentlig hed Peter Nicolai Møller (15.12. 1838 – 13.8. 1910). Han blev som ung döv og senere stum, men lærte sig dog at kommunikere alligevel. Hans mange nisse-tegninger stammer især fra 1880-90'erne og blev meget populære. Hans julemand var den første i Danmark, der brugte kane, men den blev ikke trukket af rensdyr, men af to gæs. Nisse-Møller var en meget alsidig kunstner, med barnesindet i behold, som udover en masse nisse- og juleenglebilleder, samt julepynt til udklip, udførte mange opgaver for Den Kongelige Porcelænsfabrik. Ikke mindst store vaser med portrætter af kongelige, brugt til udveksling mellem kongehusene. Det blev også til ca. 25 altertavler til kirker og missionshuse på Koldingegn samt en etiket til den lokale juleøl. Kort sagt en meget alsidig og dengang meget populær kunstner. Han blev født og døde i Kolding.

NJ-EL-SERVICE

EL-INSTALLATIONER TELE/DATA INSTALLATIONER

aut. El-installatør Niels Jørgensen

Vestergårdsvej 66, 4300 Holbæk Tlf. 59 46 15 04

www.nj-el.dk

nj@nj-el.dk

*NJ El-service, den lokale el-installatør,
din garanti for en sikker forbindelse!*

Plæneklipperservice.dk

v/ Torben Gundersen

Landevejen 83, 4532 Gislunge

**Salg, service og reparationer af
have-park maskiner**

Service af almindelig plæneklipper:

Motorolie, tændrør, luftfilter skiftes, slibning af kniv, motor justeres.

Pris 500 kr. inkl. moms

*

TILBUD

Service af almindelig havetraktor:

Motorolie, tændrør, luftfilter skiftes, slibning af knive, remme efterses,
dæktryk kontrolleres.

Pris 1.295 kr. inkl. moms

*

***Vi sælger og servicerer have-park maskiner
og reservedele til:***

Stiga, Texas, Partner, McCulloch, Flymo,
Briggs & Stratton, Efcó, Honda, Tecumseh, Alko, Ginge,
Stihl, Husqvarna, Jonsered,
Variant trailere, m.fl.

Ring eller kig forbi for et uforpligtende tilbud.

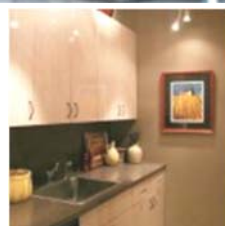
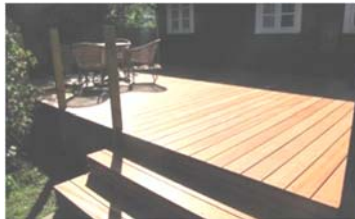
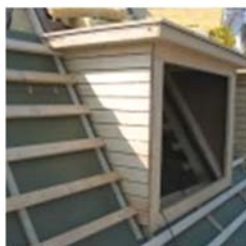
Tlf. 28 15 65 25

Plæneklipperservice.dk * www.plæneklipperservice.dk

TJ Tømrrerservice

(kun et stenkast fra Strandgården, lige ved Audebo dæmningen)

Vi har stor erfaring indenfor:
Tagrenovering / Vinduesudskiftning
Enfamiliehuse / sommerhuse
Forsikringskader

*Vi er et kvalitetsbevidst tømmer og snedkerfirma, v./
Tømrrermester Tommy Woxholt, og Tømrrermester Jørn Løvenhorst.*

TJ Tømrrerservice

Audebo Skolevej 14 - 4300 Holbæk

www.toemrrerservice.dk * tj@toemrrerservice.dk

Tommy 2162 3130

Jørn 2025 6436

Ring til os

og få en snak om dine planer, og en fast pris på dit byggeprojekt

Noget om Hagedsted Kirke i romansk tid

Placeringen

Man skal se på ældre kort, fra før 1870, for rigtigt at kunne forstå placeringen af kongsgården i Hagedsted og for den sags skyld også af Dragsholm helt ude mod vest. Inden udtørringen af Lammefjorden fra 1874 og frem nåede fjorden så langt mod syd som lige nord for Hagedsted. Der hvor Landkanalen løber nu. Længere mod syd nåede Holbæk Fjord også noget længere mod vest. Tuse Næs var derfor også noget større. Hagedsted ligger stort set midtvejs mellem Tuse Å, der løber ud i Holbæk Fjord og Audebos færgested mod nord, på Lammefjordens sydkyst. Ca. seks-syv km øst for Hagedsted er der i Mosemark Skov ved Løserup, NØ for Udby, et par bronzealderhøje, hvorfra der er god udsigt til alle tre fjorde omkring Næsset: Lammefjorden, Isefjorden og Holbæk Fjord. Som kommandocentral har kongsgården været fint placeret. Der var vel sagtens også en udsigtspost på *Orø* et sted. Efter øens gamle navn at dømme. 1231 omtales den i Jordebogen som *Warthærø* "Øen med vagtposten". Næsten samme navn som *Oringe* ved Vordingborg (og for den sags skyld Vordingborg med): *Worthingyng* = Stedet med vagtposten. *Vordingborg* kaldes 1191 *Worthingburg* og 1239 allerede *Ortingiburch*.

Før fjordens inddæmning skulle man enten via Dragsholm, hvis man ville til Ods Herred over land eller sejle fra Audebo til Gundestrup – sub. Kisserup til Kongsøre helt ude mod øst. I nyere tid var der en sejlroute fra Nykøbing S til Holbæk og derfra futoget østpå. Området syd for Lammefjorden hørte til *Tuse Herred*, der ved sydsiden af Holbæk Fjord langs med Tuse Å grænsede op til *Merløse Herred* (efter Store Merløse, der var herredsby).

Historie

Hvornår kongsgården på bakken ved Hagedsted blev opført, vides ikke. Kirken er ifølge Nationalmuseets kæmpeværk *Danmarks Kirker* opført i 1100-tallet. Ifølge museets storværk *Danske Kalkmalerier* stammer kalkmalerierne i kirken fra perioden 1150-75, og kirken må af gode grunde være færdigbygget inden da. Om det var kongen, der stod bag byggeriet, og om der i 1150 var en kongsgård er ikke sikkert, men sandsynligt. I begyndelsen af 1200-tallet tilhørte hele området incl. gård og kirke *Valdemar Sejr* (1170-1202-1241). Men var formentlig da gammelt krongods. Det fremgår af den særprægede samling af tekster af forskellig art "*Kong Valdemars Jordebog*" fra 1230'erne. Titlen er langt nyere.

Der er faktisk kun to mulige bygherrer: kongen eller en af Hviderne. Der kendes ingen stormænd fra området i 1100-tallet. Den eneste af de to, der nævnes i kilderne mht. Hagedsted er kongen. Som den eneste lokalitet i Tuse Herred tilhørte Gislinge en Hvide omkr. 1250. Da var Hagedsted allerede kongsgård. I Merløse Herred havde Hviderne store godser tidligt.

Et rimeligt bud på en bygherre er *Valdemar den Store* (1131-1157-1182). Han er ud fra dateringerne den mest nærliggende mulighed. Det er i hvert fald en stormand af et vist format, der har stået bag kirkebyggeriet. For der er ikke tale om nogen helt almindelig landsbykirke. Snarere om en anselig stormandsgårdkirke. Der er nemlig ofret ikke så lidt på dens bygning og udsmykning. Noget mere end strengt nødvendigt for en sådan gårdkirke.

For god ordens skyld: romansk (dvs. a la romersk, ikke noget med romantik) tid er i Danmark perioden fra ca. 1050-1250. Længere sydpå er perioden en anden. De begyndte tidligere på middelalderen, mens vi først skulle overstå vikingetiden.

Udsnit af Videnskabernes Selskabs kort over Nordvestsjælland ca. 1770. Det giver et godt indtryk af alt det, der blev inddæmmet mellem 1850 og 1900. Det dybe indhug i Ods Herred er Siddinge Fjord, tørlag 1849. Lammefjorden blev det vest for linien Audebo-Gundestrup.

Kirken

Den bestod oprindeligt af skib, kor og apsis. Tårn, sakristi og våbenhus er kommet til senere – tårnet sidst, omkring 1500. Det er den hvidkalkede del, der er den oprindelige. Skibet er omkr. 100 kvadratmeter og koret det halve. Grundplanen består af tre kvadratiske moduler plus apsis. Altså alt i alt ca. 150 kvadratmeter. Det er om denne romanske kirke det følgende handler om.

Den romanske kirke er opført helt af frådsten eller kildekalk, som må være hentet ved *Vintre Møller* ved Elverdamsåen, der løber ud i Isefjorden mod syd ved Tempelkrog. Sikker vej til Audebo og derfra ført videre på vogne. Frådsten var et praktisk, men også dyrt materiale. Den var let at bearbejde i frisk (våd, dvs. blød) tilstand, men efter tørring hård og stabil, men kedeligt grå. Brugtes ellers oftest til hjørner, indgange mv. Det var ikke enhver, der kunne hente, hvad han ønskede. Den fandtes ret få steder, udover ved Vintre Møller i Roskilde. Sandsynligvis sad kongemagten og/eller roskildebispens på de sjællandske forekomster.

Måske var der en særlig grund til, at Hagedsted Kirke blev opført i frådsten. Ved motorvejsopkørslen til Holbæk C, fås et glimt af en grå, totårnet kirke mod nord. Det er en af landets berømte kirker, og netop bygget af frådsten – *Tveje Merløse*. Denne kirke tilhørte – ligesom det meste af Holbæk-området – Hvide-slægten. Bygherre var Asser Rig og fru Inge, Absalons og Esbern Snares forældre, der også byggede den måske mere berømte i *Fjenneslev* – men uden de tvende tårne. Da Valdemar blev konge i 1157, tilhørte begge kirker og godsområder hans fostbroder Absalon. Som Assers og fru Inges plejebarn har Valdemar utvivlsomt besøgt Tveje-Merløsegodset og kirken med. Store dele af Merløse Herred tilhørte flere af slægtens medlemmer. Den nordlige del af herredet var mestendels Asser Rigs og fru Inges.

MEN, sandt at sige vides intet om Hagested Kirke og kongsgård før oplysningen i *Kong Valdemars Jordebog* om, at kirken og kongsgården tilhørte kongemagten. Et andet sted nævnes, at en *Peder Jensen Pilgrime* hørte til gården 1347, og at en *Markvard Tinhuus* havde den som len i 1481. I *Roskildebispens Jordebog* fra ca. 1370 nævnes, at kirken, som de fleste andre sjællandske kirker yder 2 mark årligt til bispen. 11.11. 1381 nævnes en præst iflg. *Repertorium diplomaticum regni Danici mediævalis*. Det er i al beskedenhed, hvad middelalderen har at tilbyde. Ikke meget kan man synes, men dog mere end om de fleste andre kirker mv.

I 1199 skænkede Absalon sine ejendomme i Holbæk-området til familieklostret i Sorø, og klostret solgte eller mageskiftede noget af eller al jorden med kongen i 1205. Derpå kunne Valdemar Sejr gå i gang med opførelsen af borgen ved Holbæk – tæt ved vore dages *Kvickly*. Kun lidt af borgbanken og en stump kælder er tilbage. *Odd Fellow Ordenen* ejer stedet nu.

Kirkens indre indretning

Kirkens grundplan er opbygget af tre kvadrater – et i koret og to i skibet. Og det er ingen tilfældighed eller et udslag af ren æstetisk sans. Fra den hellige *Augustin* havde man overtaget en tal- og lysmetafysik, der havde betydning for kirkebyggeriet. Alle tal fra 1 til 9 havde symboliske betydninger. Tre var bl.a. symbol for Treenigheden: Gud, Kristus og Helligånden. Og meget andet. Der var oprindelig tre små og højtstående vinduer i skibets nord- og sydvæg. Det en på nordvæggen er der stadig. Også det havde betydning, fordi selve vinduet havde det, vare mere end et vindue (lyskilde). Lige præcis hvilken i Hagested ved vi ikke, fordi vi ikke kender til udsmykningen i vinduessmigerne. Det kunne f.eks. være profeter eller evangelister, og det indstrømmende lys lod deres ord fra Biblen strømme ind i kirken—båret af lyset. Der er faktisk mange muligheder. Det var også bevidst, at vinduerne i kor og skib skulle sidde så højt, at man ikke kunne kigge ind i kirken. Kun apsisvinduet sad så lavt, at det kunne fange den opgående sols stråler ved morgenmessen. Der var ikke noget officielt bygningsreglement dengang, som nu – men der var meget, der skulle tages vare på alligevel, så kirken blev helt rigtig.

Den kirke, man ser i dag, ser anderledes ud end den oprindelige. Det flade træloft er erstattet af hvælvinger, vinduerne er gjort langt større og placeret længere nede, så kirken opleves lys og hvid pga. de nu hvidkalkede vægge, hvor der kun er beskedne rester af fordums herlighed. En stor, barokaltertavle dominerer kor og apsis. Skjuler apsismaleriet, skønt man har gjort alteret lavere netop af hensyn til maleriet. Disse ændringer er foretaget i gotisk tid (ca. 1350-1450) – og i midten af 1800-årene. Efter reformationen synes alle malerier at være blevet overkalkede til der kom gang i restaureringen i 1860'erne. Der er altså ændret virkelig meget. De kirkelige handlinger er også anderledes, eftersom det nu er en dansk – luthersk-evangelisk – folkekirkekirke og ikke en romersk-katolsk middelalderkirke med en anden liturgi (gudstjeneste).

For overhovedet at forstå lidt af, hvad kirken betød og hvad der foregik i romansk tid, er det ikke alene nødvendigt at bruge fantasien så godt som muligt, men også at nære den med nogle oplysninger. Her må så indføjies, at vi ikke rigtigt ved hvem, der brugte kirken – udover kongsgårdens beboere. Måske var kirken også sognekirke. Hvordan disse brugere så på sagen og opfattede det, de så og hørte i den, er der ingen, der aner. Alt hvad vi ved fra den tid, har vi fra gejstlige forfattere. Udenlandske naturligvis, men det gør nu ikke så meget. Kirken var international, og det danske samfund på det tidspunkt både højaristokratisk og meget internationalt orienteret – mest mod Kanalegnene, men også med Tyskland og længere østpå. Valdemar den Stores mor var svensk-russisk fyrstedatter og hans egen dronning polsk-russisk. Den første tysk-fødte dronning i Danmark var gift med Erik Lam (1110-1137-1146. Senere flere.

Hagedsted Kirke, som ses i dag. De hvidkalkede dele er den romanske kirke med apsis stik mod øst, opført i frådsten eller kildekalk en gang i perioden 1150-75, dateret vha. kalkmalerierne. Mens det munkestensbyggede, røde tårn med vest, er fra ca. 1500. De nuværende ret store vinduer er fra den ”gotiske ombygning” formentlig i 13-1400-årene.

Præstens nærmeste foresatte var roskildebispens – efter 1158 Absalon – og Absalons nærmeste foresatte var ærkebiskop Eskil i Lund, der havde paven i Rom, som sin foresatte. Såvel Eskil som Absalon og hans efterfølger Anders Sunesen havde tætte forbindelser til Rom, og i øvrigt også til disse århundreders fremmeste orden *Cistercienserordenen*. Hertil hørte de største sjællandske klostre Esrum og Sorø. Næstved Skt. Peter og Ringsted var benediktinerklostre.

En af de mest oplysende bøger om kirkens brug er den såkaldte folkebog *Lucidarius*, der udkom på en slags senmiddelalder-dansk så sent som i 1909, med nedskrevet i 1180'erne på foranledning af Valdemar den Stores noget upålidelige ven, sachserhertugen *Henrik Løve* til menighedens oplysning. Den blev skrevet på folkesproget og snart oversat og udbredt over hele Nordeuropa . I den kunne læsekyndige lægfolk (nok især overklassekvinder) læse om verden, dens skabelse og skabninger m.m.m. Samt om en masse om religionen og den kirkelige praksis – hele messen bl.a. Her og andre steder kan man læse om den symbolske betydning af snart sagt hver sten og hvert stykke inventar, om indretning, udsmykning etc.

I kirken kunne man ved at betragte det synlige se det usynlige. Kirken var en bygning af sten og mørtel, men også bygget af levende sten – menigheden. Ordet kirke dækker nemlig – også i dag – både over bygning og menighed. Hvad der dengang betød noget var, at menigheden i videste forstand omfattede alle sande kristne fra evighed og til evighed. Derfor optræder Kristus i kirken som verdenshersker, dommer på den yderste dag og som frelser. Det blev ikke alene sagt, men det kunne også ses på kirkens vægge og evt. andre steder. F.eks. ved indgan-

GRØN ANLÆGSSERVICE

HESTIA

Ny Hagestedvej 5 - 4532 Gislinge

Tlf. 59 46 06 07 / Mobil 40 98 06 10

e-mail: hestia@mail.dk – www.hestiais.dk

Vi tilbyder en bred vifte af top-professionelle ydelser

Fliselægning og anlæg af stensætninger til bede eller støttemure

*

Anlæg af græsplæner og blomsterbede

*

Topdress og fjernelse af mos i græsplæner

*

Fræsning og grubning af haver

*

Træfældning og beskæring

*

Stubfræsning

*

Anlæg og vedligehold af havedamme

*

Miljøvenlig ukrudtsbekæmpelse i belægninger, plæner og bede

*

Skadedyrsbekæmpelse

*

Løbende vedligeholdelse af haver og parker

gene, som i mange især jyske kirker er forsynet med en imponerende, udhugget karm i sten og andre granitkunstværker. Det er nærmest en jysk specialitet.

Man kan roligt gå ud fra, at hele kirkens indretning og udsmykning var nøje gennemtænkt. I en romansk kirke blev intet overladt til tilfældighederne – slet ikke i en kongelig. I princippet var kirken en kopi af kong Salomons tempel i Jerusalem, sådan som det er beskrevet i det Gamle Testamente. Det er bl.a. kirkefaderen Augustins udlægning, og da hans indflydelse var enorm i middelalderen, blev den lagt til grund. Selve templet var for længst væk – ødelagt af babylonerne i 587 f. Kr. Men det blev beskrevet detaljeret i Det gamle Testamente. Det sidste jødiske tempel på stedet, bygget af kong Herodes blev fuldstændig ødelagt af romerne i år 70 e.Kr..

Kirkens største rum er *skibet*. Kaldet således fordi det er på dette skib ("*navicella Petri*" – Peters skib efter apostlen), at menigheden under præstens lederskab (bistået af bispen) føres frem mod det Himmelske Jerusalem (*Civitas Hierusalam*) – det endemål alle troende tragede efter. Det var her de frelste mødtes med de andre frelste fra de tidligste tider. Alt, hvad der foregik i kirken af hellige handlinger, drejede sig til syvende og sidst om denne færd. Skibet var menighedens rum. Mændene havde indgang fra syd, kvinderne fra nord. Syd var den "gode" side, nord den "onde", hvad der er blevet udlagt som en form for kvindehad. Men i kirken sad kvinderne til højre og mændene til venstre i forhold til Jesus på apsismaleriet, ligesom Jomfru Maria stod til højre (nådessiden) for ham. **Og i øvrigt:** Oprindelig sad man ikke, som nu, på bænkerader, der gik vinkelret ud fra væggen, men på bænke, der gik parallelt med væggene.

Inden for norddøren, helt mod vest stod døbefonten – i de kirker, der havde en sådan. Nogle steder stod den på et podium midtvejs mellem indgangene, ikke som nu i koret. Her fandt dåben sted, fordi udøbte ikke måtte komme helt ind i kirken. Nogle steder i udlandet kan man se egentlige dåbskapeller, så udøbte overhovedet ikke kom inden for i selve kirken.

Skib og kor er adskilt af *triumfbuen*. Forbilledet er de triumfbuer, der stod (står) i Rom, og som kejsere og feltherrer red gennem, når de fejrede triumf efter en sejr. Sådan var det af gode grunde ikke i en dansk landsbykirke. Her skyldes navnet, at Kristus kom til menigheden gennem triumfbuen – dels via ordene og dels via nadveren. I Hagested Kirke er triumfbuen ret bred, ca. halvdelen af skibets bredde. I buen stod oprindeligt et alter – Helligkorsalteret eller Lægmandsalteret – og ved triumfvæggen ud mod skibet stod et alter i hver side – til højre stort set altid viet til Maria og til venstre til kirkens værnehelgen – eller en anden, hvis Maria var værnehelgen – hvad hun meget vel kan have været i Hagested. Disse tre altre forsvandt ved reformationen i 1536.

Koret (med *apsis*) var pga. det indviede højalter kirkens helligste rum, og hertil havde menigheden kun adgang på særlige festdage, bl.a. til Kyndelmisse (1. søndag i februar) og palmesøndag. Det kan synes overraskende, fordi koret ofte var udstyret med kalkmalerier, som skulle oplyse på menigheden. Det var endda oftest de fornemste kalkmalerier, der fandtes her. Koret er hævet nogle trin over skibet. Således at menigheden, når den fik adgang til koret, kunne "stige op til Zion". I romansk tid var Zion synonym for det Himmelske Jerusalem. Man bevægede sig fra en sfære til en anden. Det betød naturligvis også, at koret virkede mere ophøjet og fornemmere. Desuden kunne præsten bedre overskue menigheden, og den se ham.

Alteret er det helligste i kirken. Ingen kirke uden et indviet alter, mens f.eks. døbefont eller et krucifix ikke er nødvendigt. I den store stenblok, der udgjorde alterbordet fandtes en "helgengrav" – i en fordybning i stenen var der anbragt en relikvie fra en helgen. Det var et krav, og den skulle være der ved indvielsen. I romansk tid var alteret dækket af et klæde og oven på

helgengraven stod kalken med vinen til nadveren. Fadet med oblaterne samt en Bibel var hvad der ellers hørte til. Senere kom krucifixet til og en kerte, endnu senere to.

Den danske kunsthistoriker *Otto Norn* har udtrykt det noget kortere:

"Men den middelalderlige kirke var ligefuldt et udsagn om det uudsigelige, et billede af det usynlige, eller måske bedst: en afsløring af de åndelige realiteter". (House of Wisdom s. 84).

Helgendyrkelsen

Da kirken blev indviet, rummede helgengraven i alteret et blygemme indeholdende et relikvie, som stammede fra en helgen eller en genstand knyttet til en helgen. Altså en håndgribelig genstand. På væggene sås flere helgener – med den fornemste af dem alle, Maria, flere steder. Desuden Johannes Døberen og andre, som vi ikke ved hvem er – men de kan kendes på gloriolen. Helgendyrkelsen spillede en stor rolle, og er måske den side af det middelalderlige fromhedsliv, der er sværest at forstå i dag – underlig nok egentlig, for den finder jo stadig sted – også i den verdslige verden og med nogle ganske andre "helgener".

Alle kirker havde en værnehelgen – og selv nu efter mere end ca. 480 års protestantisme/lutherdom, er der mange kirker, der stadig bærer deres oprindelige helgennavn – selv den kun hundrede år gamle kirke i Holbæk, Skt. Nikolai. Også på det område "fører" jomfru Maria med de mange Vor Frue Kirker. I en almindelig landsbykirke var der udover hoved- og helligkorsalter mindst to andre altre – et Maria-alter og et for værnehelgenen. I større kirker kunne der være flere, ja mange altre, for forskellige helgener. I bykirkerne havde nogle laug ofte et alter viet til laugets værnehelgen. Ofte en fast præst knyttet til laugets (laugsprovst).

Gudstjenesten – Liturgien

Gudstjenesten består fra oldkirkens tid af to dele – kaldet formessen og offermessen. Under *formessen* henvender menigheden sig via bønner til Gud. Efter denne indledning henvender Gud sig til menigheden ved ordene, dvs. teksterne fra Det gamle og ny Testamente. En læsning, der afsluttes med dagens evangelium. Alt dette foregik på latin, som menigheden ikke forstod, men ordene blev nok senere udlagt i prædiken, der blev holdt på dansk. Trosbekendelsen afsluttede formessen.

Flittige kirkegængere huskede måske – f.eks. når de fik et glimt af Majestas Domini – at Kristus var "Ordet der blev Kød" og det symboliseredes klart ved de fire evangelistsymboler, der omkransede mandorlaen, der omsluttede Kristi skikkelse. Ordene kom fra koret til menigheden gennem triumfbuen. Det var den ene af de måder, Kristus billedlig talt gik gennem triumfbuen på.

Anden del af messen – *offermessen* – indledtes med forberedelsen til messens højdepunkt – nadveren – idet menighedens gaver (brød og vin) blev bragt til højalteret med bøn om, at Gud ville modtage gaven. Her udtalte præsten indstiftelsesordene fra Jesu sidste nadver – for brødet: "Dette er mit legeme, som gives for jer; gør dette til ihukommelse af mig" og for vinen: "Denne kalk er den nye pagt ved mit blod; gør dette, så ofte I drikker den, til ihukommelse af mig."

Ved disse ord – konsekrationen – forvandlede brødets substans til Kristi legeme og vinen substans til hans blod. Men de beholdt deres *accidenser* – dvs. deres udseende, smag, lugt etc. Dette var der en del ballade om omkr. år 1100, men at det skulle være sådan, blev stadfæstet på Lateransynoden i 1215 – *transsubstantionen* kaldes det med et fint ord. Når de indviede brød og den indviede vin blev bragt til menigheden, var det anden gang Kristus kom igennem triumfbuen.

Kirkens indre, som det tager sig ud i dag, set mod øst—dvs. alteret og apsis, der pga. altertavlen er blevet usynlig fra skibet. Bemærk den meget brede triumfbue, der adskiller skib og kor. Med en god fantasi kan man prøve at forestille sig, hvordan det indre har taget sig ud med alle vægge og hvælvinger dækket af farverige malerier og uden alteret, så man kan se det vigtigste af malerierne: Majestas Domini.

Nadvermåltidet – *kommunionen* – var messens vigtigste del. Under nadveren og andre vigtige dele af messen stod menigheden med ansigtet mod øst – Paradisretningen. Derfor er alteret altid anbragt så langt mod øst som muligt. Under selve nadvermåltidet fik menigheden mulighed for at se ind i kor og apsis. Lige over deres hoveder havde de billedet af Kristus som dommer, i triumfbuen som Frelser og ret foran – helt ude mod øst over alter og vindue i apsis som verdenshersker. Ved morgenmessen – fromessen – strømmede lyset fra vinduet i apsis direkte mod præst og menighed. Og det fik malerierne til at lyse med en særlig glød, som om et magisk (guddommeligt)lys strømmede ud af væggene.

Kristendommen er grundlæggende en *frelses- og mysteriereligion*. Især det sidste er der ikke meget, der understreges i den danske folkekirke, men det er der alligevel. Så var det langt tydeligere i romansk tid. Man kunne jo sige det sådan, at netop i kommunionen /nadvermåltidet forenes både frelsen og mysteriet. Mysteriet er transsubstantionen og indtagelsen af nadvermåltidet bidrager til frelsen. Uden at sikre den, men er et skridt på vejen. I oldkirken var nadvermåltidet et rigtigt måltid, men da der blev rigtigt mange kristne, måtte man indskrænke det til brødet og vinen. Men uden at det oprindelige formål ændredes. Det er stadig en aktuel gentagelse af den sidste nadver (*Skærtorsdag*) med deltagelse af Jesus og alle apostlene. For mange i dag er der nok det samme problem med nadverunderet som med f.eks. jomfrufødslen.

Udsmykningen

J.J.A. Worsaae
Jacob Kornerup

Måfrelgh#Vnyhulgh#Julyhng0
nrsOFdwhqvnLrog, datter af kammerherre Caspar Holten Grevenkop-Castenskiold til Hagedsted-gård. Han ejede desuden kirken, der hørte til gården til 1909. Worsaae var altså

”Uanset hvor dunkelt det romanske kirkerum kunne være i fysisk forstand, synes dets vægmalerier at besidde lys i sig selv. Maleriet er det åndeliggjorte rums væg. Det gotiske hvidgrunds-billede derimod kræver at blive belyst på væggen, og træder derfor frem i kraft af rummets lys. Det romanske kalkmaleris, freskoens, figurer forekommer følgelig i højere grad end det gotiskes i sig selv at eje en åndelige eksistens.” (Norn: ”At set det usynlige”, s. 14).

At kirken fra starten har været forsynet med apsis røber, at udsmykningen her var planlagt på forhånd. I dag kan man undre sig over, at man udstyrede en så dunkel kirke med så dyre kalkmalerier. Ikke alene i apsis og kor, men over hele kirken. Ikke blot her i Hagedsted, men overalt i den kristne del af verden. Mange steder endnu mere dyrt og pragtfuldt, bl.a. med store mosaikker i Italien og Grækenland mv. Dernede var det en antik tradition, som vi tog til os heroppe i det kolde Nord. Omkring år 600 havde pave Gregor den Store sagt, at billeder for den analfabetske menighed var som det skrevne ord for de lærde. Billederne skulle ikke være illustrationer, men udlægning af skriftens ord – med mere – for lægfolk. Hertil kom så, at de virkede imponerende i en ellers billedløs tid, og bidrog til at forstærke indtrykket af kirkerummet, der værende langt mere imponerende end folk var vant til. Kirken var også med til at give stærkt indtryk af stifterens magt og rigdom. Men den mystiske virkning, som vi ikke forstår nu, har spillet den største rolle.

De romanske billeder er såkaldte fresker, malet al fresco, dvs. vådt. Malerkalken i Hagedsted er 3-6 mm tyk og de fleste af farverne, i hvert fald bundfarverne er påført til de har mættet malerkalken, hvorefter de sidste farver, guld mv. er påført, da bundfarverne var tørret op – al secco, på tør bund. Alle gotiske malerier er udført al secco, hvorfor de har kunnet tages ned som var de et tapet. Disse teknikker har malerne naturligvis kendt og behersket. Det var dygtige folk. I Hagedsted tale om billeder af høj kunstnerisk standard. Bevidst ”flade”, uden perspektiv, fordi personstørrelser ikke afspejlede nogen afstand, men pladsen i hierarkiet. Jo helligere, desto større. Det var ikke alene glorieerne, der gjorde det.

Majestas Domini

I apsis' halvkuppel ses en fornem udført Majestas Domini – Kristus som verdensher-sker – *Pantokrator*. Det er den romanske kunsts vigtigste motiv og meget tæt knyttet til nadveren. I kirker med apsis er det nærmest en selvfølge, at halvkuplen, der er et kos-mosymbol, udsmykkes med dette motiv – og det indgår i en ganske særlig sammenhæng med vinduet nedenunder og alteret.

Sådan forestillede Jacob Kornerup sig i 1862, at apsis oprindelig så ud, på baggrund af de fundne fragmenter. Dog har vinduet over alteret oprindelig været rundt.

I Hagedsted Kirke ses Kristus, omgivet af den ovale mandorla, på sin tronstol med højre hånd løftet til velsignelse – den latinske – og med Livets Bog i venstre. Udenom ses de fire evangelistsymboler – øverst Mattæus-englen og Johannes-ørnen, nederst Markus-løven og Lukas-oksen. Til højre for Kristus ses Maria og en ærkeengel. Til venstre Johannes Døberen, lige

ligeledes med en ærkeengel. Billedet svarer fint til Grundtvigs ord: ”Kristus på sin kongestol, strålende som livets sol”.

Motivet, der var i brug i hele kristenheden fra omkring 450 til 1250, kan ses med forskellige variationer i kirker i nærheden af Hagedsted. Jørlunde-værkstedet har også malet Tveje-Merløses. Her sidder Kristus på regnbuen med fødderne hvilende på jordkloden. Omgivet af de sædvanlige evangelistsymboler samt Maria og Johannes Døberen. Men ærkeenglerne mangler – måske har de oprindeligt slet ikke været der, men været erstattet af de to apostelfyrster *Peter* og *Paulus*. De ses ofte i stedet for.

Omkring 15 km syd for Hagedsted i Sdr. Jernløse Kirke, der vist også var knyttet til en kongsgård, ses en ren byzantinsk version, hvor Livets Bog er erstattet af en antik bogrulle, og hvor velsignelsen er den græsk-ortodokse eller byzantinske. Kalkmalerierne her er ældre end i Hagedsted, meget fornemme og her er en også sjældenhed i form af apostlen Thomas’ historie som missionær i Indien.

I dag er det en meget bleg udgave, der ses i Hagedsted Kirke – og det bliver ikke bedre af den store, barokke altertavle, der nu står i vejen. Man kan stadig fornemme glorieerne, der fremstår i stuk og er forgyldt med bladguld. Men den stærke, ultramarinblå baggrund er så godt som væk. På et gråsort underlag lagdes en stærk, blå farve, der var dannet på basis af halvædelstenen lapis lazuli, så det var en meget dyr fornøjelse – men den har virket meget stærkt. Lapis lazuli kom primært fra Persien/Iran eller Vestafghanistan, og var lige så dyrt som guld.

For at kunne forstå den virkning, man søgte heroppe ved apsis og alteret, skal man huske på, at kristendommen udover at være en freds- og frelsesreligion også er en mysteriereligion. Og det vigtigste mysterium i forbindelse med messen var forvandlingen af brødet og vinen ved nadverens begyndelse.

Kristus var, som det fremgår af evangelierne, verdens lys - *Lumen de lumini* – Lys af lys – som det hed. ”Jeg er verdens lys, den som følger mig, skal aldrig vandre i mørket, men have livets lys”, sagde Jesus iflg. Johannesevangeliet kap. 8, vers 12.

Også Gud var naturligvis lys, ja lysets udspring og sæde. Det guddommelige lys – *doxa* – var så stærkt, at det er ufatteligt (ja, dødeligt) for mennesker. Sollyset er kun en bleg afglans heraf. Grundtvig har udtrykt det kort og præcist: ”Du soles sol fra Bethlehem, hav tak og lov og pris, for hvert et glimt fra lysets hjem og fra dit paradis”. Stærkere kan det ikke blive.

Lyssymbolikken spillede en meget stor rolle. Skønt den endnu ikke var helt så udviklet og rendyrket, som det skete senere i gotikken, da murene blev tyndere og forsynet med store vinduer – enten med klart glas eller glasmalerier. Og kirkernes indre med lyse hvælvinger. Men det er en anden historie.

Morgenmessen var tidsmæssigt placeret således, at den opgående sols lys faldt gennem apsisvinduet – ind under Majestas Domini, hen over alteret og ud mod kor og skib. Otto Norn har udtrykt det således: ”*Lysset fra apsis’ vindue er med Den himmeltronende Kristus, men er for præst og menighed et blændende mod-lys, der har givet farver og guld en overjordisk virkning. Dette helt specielle lysforhold bidrager væsentlig til den illusion, som set med sjælens øje, bliver åndelig virkelighed*” (At se det usynlige, s. 48)

Netop fordi kirkerummene i sig selv har henligget i halvmørke, har lyset fra apsisvinduet virket meget stærkt. Middelalderens mennesker var ikke så blaserte, som vi er i dag, hvor vi konstant bombarderes af lysindtryk og billeder, så vi har mistet sansen for dem. Men vi forstår

Den anden bebudelse. Maria i midten på sin stol med dragen under fødderne. Apostlen Johannes står bag hende og foran hende står ærkeenglen Gabriel med palmegrenen fra Edens Have.

i dag nok alligevel bedre de romanske kalkmalerier, end man gjorde for 100-200 år siden, fordi det klassiske ”kunst-billede” er gået i opløsning i løbet af 1900-tallet. Men forstå dem helt, sker nok aldrig. Ligesom der er mange nulevende, der ikke forstår moderne kunst etc.

Maria

Selvom de fleste af korets kalkmalerier mangler, tyder meget på, at udsmykningen var helliget Marias liv. Hvis det er tilfældet kan kirken været viet til Maria, som så mange andre kirker blev det på det tidspunkt. Fra Frankrig bredte Maria-feber sig som en steppebrand, ikke mindst takket været cistercienserordenen, hvis kirker alle var viet til Maria, og hun havde en af sine mest trofaste og ikke mindst indflydelsesrige bekendere i ordenens største navn, den Hellige *Bernhard af Clairvaux*. Skt. Bendts Kirke i Ringsted var oprindeligt en Mariakirke, ligeså de store kirker i Esrum og Sorø, Roskilde Domkirke og dens annexkirke i bispens by, København – Vor Frue. Til de mindre, men meget specielle hører Esbern Snares i Kalundborg

Det er derfor meget tænkeligt, at der på sydmuren – overfor de bevarede malerier på nordmuren – har været et billede med den første (og mest berømte) bebudelse (*Mariæ Bebudelse / Annunciation* – 25.3) – et af de mest populære motiver i europæisk kunst. Ved dén bebudelse opsøger ærkeenglen Gabriel Maria og betror hende, at hun skal føde Guds søn. Derfra stammer de berømte ord: ”*Ave Maria. Gratia plena. Dominus tecum*” (”Hil dig, Maria, fuld af nåde. Herren er med dig”). Og så er ”ave” jo også navnet Eva stavet bagfra.

Den anden bebudelse, hvor Gabriel (th.) påny opsøger Maria – med en palmegren fra Edens Have – for at bebude hendes snarlige død og himmelfart. På billedet ses den aldrende Maria,

Reparation og service af person- og lastbiler

samt

- aircon-service
- diagnose-test
- reparation af
div. maskiner

**Vi skruer på alt
-bare det kan ryge
og larme**

H **GESTED** **ApS**
A **UTOVÆRKSTED**
VI .K. Pedersen

Præstebrovej 48c • 4532 Gislinge • telf. 59 46 05 85
post@hagedsted-auto.dk - www.hagedstedauto.dk

der sidder i sin høje stol, og bag hende står apostlen Johannes. Under Marias stol ses en lille, langhalet drage – og ikke som mange tror en hund – symbolet på verdens ondskab, som Maria træder under fode. Hun havde ganske mange opgaver at tage vare på dengang.

På den anden side af det tilmurede vindue ses selve dødsscenen, hvor Maria ligger i sin seng omgivet af apostlene. *Mariæ himmelfart* er ofte gengivet i kunsten. Den måske mest berømte version er *Tizians* fra 1516-18 i franciskanerkirken *Santa Maria Gloriosa dei Frari* eller *Santa Maria Assunta*, der i daglig tale for nemheds skyld kaldes *Frari-kirken* i Venezia. Altertavlen måler 690 (h) x 360 (b), dvs. 24,8 m². (*Mariæ Himmelfart / Assumption* – 15.8. er stadig en af de store helligdage i både den græsk-ortodokse og den romersk-katolske verden.). Tizian levede fra ca. 1490 til 1576. Altertavlen regnes for hans gennembrudsværk og dens ry bredte sig ud over den katolske del af Europa. Han nåede jo også at blive kejser Karl 5.s og hans søn Philip 2. af Spaniens hofmaler. Og i øvrigt en af de helt store i verdenskunsten også den dag i dag.

Maria er altså at finde flere steder i Hagedsted Kirke. På Majestas Domini, på korets vægge og på den anden side af triumfbuen fandtes Maria-alteret mod nord. Maria var *Gudsmoderen* eller – som i den græske verden *Gudsfødersken* (græsk: *theodokos*) – men frem for alt menneskehedens fornemste forbeder – den fornemste af alle helgener. Også for beboerne på kongsgården, i Hagedsted og rundt om kunne man søge trøst og lindring hos Maria. Til hende kom høj som lav. Trods sin ophøjede, nærmest guddommelige status er hun nok blevet betragtet som den mest menneskelige af alle helgener. Som et sindbillede på den ideelle mor. I senmiddelalderen sagde man endda: ”*Synd så meget du vil – blot du elsker Maria.*” Underforstået: så skal du nok blive frelst alligevel – takket været Marias indgriben på den yderste dag.

Her til slut

Denne opsats hedder bevidst ”Noget om ...” fordi pladsen ikke rækker til at fortælle om alt det interessante i Hagedsted Kirke. Som antydnet er kongsgården lynhurtigt overset. Der er intet synligt tilbage af den. Hvad ombudsmanden angår skrev jeg i nr. 100, juli 2015, en opsats om sådan en, kaldet ”The Sheriff of Hakæstath”, som stedet kaldes i 1231. Mit allerførste bidrag til bladet i nr. 44, Juli 2009, handlede også om Hagedsted Kirke – jeg fik dengang bevilget to sider. Det var andre og mere beskedne tider!

Der kunne skrives meget mere – også om de øvrige fragmenter af malerier, døbefont, vinduerne betydning etc. Der findes en hel del litteratur om romanske kirker og romansk kirkekunst, men i langt de fleste tilfælde behandles de enkelte emner for sig, som om der ingen sammenhæng var mellem dem – og kun meget få drager liturgien – gudstjenesten – ind som dét, det hele drejede sig om. En dansk billedhugger foreslog i 1920'erne, at man i stedet talte om liturgisk kunst, fordi det hele hang sammen med liturgien. Det er i moderne forstand hverken kunst eller udsmykning – selvom vi bruger disse ord (i mangel af bedre) – men alene synlige tegn for det ”usynlige” – i sidste instans Gud, der jo netop er usynlig.

Alt dette skrev man allerede en hel del om i romansk tid (uden at vide, at det var romansk) – især i Frankrig. Ud af disse skrivelser og medfølgende diskussioner opstod – især pga. lyssymbolikken – den gotiske kunst, hvor lyset spiller en anden og meget dominerende rolle. Det begyndte i Paris-området allerede i 1140'erne. Men det er altså en anden historie, som Kipling skrev.

GF's Budgetstatus pr. 22.11.2021

	BUDGET	Pr. 22.11.	%
INDTÆGTER			
Kontingent	89.600	89.600,00	100,0
Indbetalinger til Drænfonden	22.400	22.400,00	100,0
Hjemmesiden	2.500	2.500,00	100,0
Annoncering i udhængsskabene	500	1.000,00	200,0
Gebyrer (rykker- og inkassosager)	0	0,00	–
Strandgårdsbladet		0,00	
Diverse			
I alt	115.000	115.500,0	100,4
UDGIFTER			
Dræn og slamsugning	19.000	0	–
Vejvedligeholdelse og snerydning	15.000	17.762,500	118,4
Fællesarealer	50.000	22.210,83	44,4
Badebro - driftsudgifter	8.000	5.309,95	66,4
Møder og generalforsamlinger	5.500	6.410,00	116,5
Kontor og EDB	1.500	835,00	55,7
Hjemmeside	3.500	1.308,75	37,4
Forsikringer	8.000	7.697,56	96,2
Gebyrer	2.500	3.079,78	123,2
Porto	500	55,00	11,0
Drænbidrag (200 kr. pr. parcel)	22.400	22.400,	100,0
Drænfond		6.595,00	
Diverse	500	0,00	
I alt	136.400	87.069	63,8

Kassererens bemærkninger til budgetstatus

Græsslåning er betalt med kr. 9.375

På nuværende tidspunkt har 112 husstande indbetalt kontingent
Facebookgruppen har nu 104 medlemmer fordelt på 71 husstande
Det betyder, at alle parceller har afregnet og dette uden at udsende rykkere

Gebyrer inkluderer også en negativ rente på 2.854,78 kr.

Danske Bank har varslet en stigning fra 0,6% til 0,75% fra 1. juli, så kontoen må forventes at overskride budgettet.

Øvrige gebyrer på 225 kr. er faste gebyrer på 75,00 kr./kvartal.

Mange venlige hilsner

Mogens Kjær, kasserer

PC - Hjælp

Til almindelige brugere

Koster ikke mere end en almindelig håndværker

Jeg giver gerne tilbud inden jeg går i gang

Kontakt mig ved at ringe: **28 68 35 65** eller

Send en e-mail: **it@vilttoft.net**

Jeg er i Holbæk område - Jeg kan løse stort set alle pc problemer

STRANDGÅRDSBLADET

Oplag: 125 eks.

Redaktion: Peter Brøns
Strandgården Øst 16
4300 Holbæk
Tlf. 6081 0543
E-mail: pb@brons.dk

Deadline næste nr. 14. marts 2022

Grundejerforeningen Strandgården bestyrelse:

Formand:	Allan Dalgaard	Strandgården Vest	18
Næstformand:	Kennet P. Jørgensen	Strandgården Øst	35
Kasserer:	Mogens Kjær	Strandgården Øst	29
Sekretær:	Michael Clausen	Strandgården Vest	28
Best. medlem:	Lucas Lohmann	Strandgården Øst	5
Suppleant:	Helle Quist	Strandgården Øst	60

GF's mail adresse: gf@strandgaarden-tusenaes.dk

GF's hjemmeside: www.strandgaarden-tusenaes.dk

Bankkonto: Danske Bank Regnr. 9570 Konto nr. 0012629303

teren. Således også i år, hvor 11 arbejdsduelige beboere fulgte indkaldelsen fra broformand Klaus Burnæs (Øst 47) og mødte op om morgenen lørdag d. 9. oktober. Heldigvis havde alle prøvet det før – nogle endda mange gange – så broen kom ned på rekordtid. Det hjalp selvfølgelig, at vejrguderne var med dem, for det var fantastisk sensommervej med høj sol og svag vind. Det var også meget lavvandet den dag, så det ikke var så hårdt for de, der skulle gå frem og tilbage i vandet. Det betød, at selv om der var mange tunge elementer, som alle skulle håndteres og bæres ind til land, var det hele overstået på lige knap 2 timer. Meget imponerende. Efter nedtagningen var der, helt som traditionen foreskriver, arrangeret en lille frokost for brobisserne. Den plejede dog at finde sted indendørs, men efter Corona'en er den blev indtaget ved bænken på plænen foran bropladsen.

Som **forsidebilledet** viser, ser der nu lidt tomt ud, for der plejede jo at stå en bro – men så kan vi jo glæde os til april, hvor broen efter planerne kommer ud igen.